

i B. Vavřinec Orlík, jenž kromě toho sestavil s užitím starších záznamů knihu úmrtí Jednoty bratrské s velikým počtem zpráv o zemřelých kněžích bratrských. Vedle zpráv pochvalných prosluhuje tu s velikou otevřeností často pohled ostře kritický. Záleželo ostatně i na osobním vztahu pisatele, jímž byli po Orlíkovi [† 1589] Zachariáš Ariston a Bartoloměj Němčanský; dovedli knihu po rok 1606. Do starších dějin Jednoty se zahleděl autor „Historie Fratrum“. Věnuje značnou pozornost Kunrátovi Krájířovi a obsahuje důležité záznamy o bratrských spisech. Napsal ji snad k stáru B. Kálef. Dlouho se v Jednotě pomýšlelo na zredigování zápisů schůzí Úzké rady a synodů [dekretů Jednoty]. Práce byla provedena až r. 1617. V zachovaných částech je tato sbírka přebohatou pokladnicí zpráv o vnitřním životě Bratří.

Podobný soubor zápisů vznikal i v *polské větvi* Jednoty, jejíž dějiny psali B. Izrael, B. Lorenc a zejména B. Turnovský častými zápisy o cestách a jednáních, konaných v její službě. Turnovský usiloval o to, aby v Ostrorogu měla polská Jednota knihovnu a archiv podobný, jako byl v Boleslavi nebo v Ivančicích. Z jeho pera jsou latinské a polské zápisy a obrany, jejichž osnovným thematem je Sandoměřská dohoda, její dojednání, její prohlubování i zápas o její udržení. Pozoruhodná je tendence Turnovského, posílit postavení Jednoty v Polsku a určit jí zvláštní úkol poukazy k souvislosti reformace české s církví polskou a s pravoslaviím.

B. Jan Jafet, někdy vychovatel synů Adama Slavaty [od něhož si Vilém snad osvojil historický zájem, projevený pak sepsáním obsáhlých pamětí, a jehož si i po svém přestupu vážil], potom správce sboru v Horažďovicích, kde r. 1614 zemřel, napsal několik spisů historicko-apologetických [„Hlas strážného“, „Meč Goliášův“, „Historia o původu Jednoty“]. Zabývá se v nich zejména otázkou apoštolské sukcese u Bratří, a třeba že i on na prvním místě zdůrazňuje, že tato posloupnost záleží v trvání při apoštolské víře, dovozuje ji i po stránce osobní, a to od valdenských. Tvrdí pak, že nebyla ani v době věznění Augustova přerušena. Tu proráží tendence a úprava historických faktů, kdežto

jinak B. Jafet založil své cenné práce v kritickém hodnocení pramenů o nejstarších bratrských dějinách.

POSTAVENÍ JEDNOTY v *Polsku* bylo v téže době za tlaku katolické strany mnohem svízelnější a složitější. Smrtí Zikmunda II. Augusta [1572] vymřel jagellonský rod. Za bezkráloví prožívala i bratrská šlechta ruch příprav a agitace před novou volbou. Netvořila jednotnou skupinu. Jedni, jako Rafael Leszczyński, se přidali ke kandidatuře habsburské. Přispívala k tomu naděje, že zvolení Maxmiliánova syna Arnošta pomoci bratrské šlechty prospěje Jednotě v Polsku i v Čechách k většímu uvolnění. Jiní, jako vévoda Jan Krotowski, byli pro cara Ivana v naději, že jeho volba na polský trůn zakončí vleklé nepřátelství rusko-polské. Zvolen však byl francouzský princ Jindřich de Valois, jež protestanté přijali s obavami, po bartolomějské noci pochoptelnými. Vymohli si však, že v korunovační přísaze musí potvrdit zásadu náboženské snášlivosti, vyjádřenou již za bezkráloví v t. zv. *Varšavské konfederaci* z r. 1573. Stavové nábožensky rozdělení [dissidentes, což tehdy zahrnovalo i katolíky] slibili si v ní dodržovat vzájemně mír a prohlásili, že se pro rozdíl v náboženství nemá proti nikomu zakročovat násilím, dokonce ne s krveprolitím. Stavové nebudou pomáhat žádné vrchnosti v takové násilné akci, nýbrž ujmou se postiženého. Konfederace nebyla přijata od biskupů, byla však na dlouhou dobu důležitou zákonnou ochranou evangeliků proti násilí druhé strany. Jindřich po několika měsících vlády prchl [1574] z Polska do Francie, když se tam uprázdnil královský trůn smrtí jeho bratra Karla IX. Za druhého bezkráloví oživila opět habsburská kandidatura a hlasy velmožů byl zvolen sám císař Maxmilián, nižší šlechta však proti němu prosadila sedmihradského vévodu *Štěpána Báthoryho* [1575–1586]. Báthory byl katolík a přál rekatolisaci země, bránil však násilí a trestal je, kde k němu proti evangelikům došlo. Na druhé straně podporoval katolickou církev v úsilí o smír [komposici] mezi šlechtou a biskupy, kteří žádali obnovení starých práv, vrácení církevních statků, desátků i kostelů. Bylo osudné, že reformace v Polsku